

OBSERVAȚII DE TOPOGRAFIE ARHEOLOGICĂ LA ȘIMLEU SILVANIEI. AȘEZAREA CIVILĂ DACICĂ

Așezat în Depresiunea Șimleului, la poalele Măgurii Șimleului, orașul cu același nume este cunoscut, în literatura istorică de specialitate, mai ales datorită tezaurului de obiecte din aur datînd din epoca migrațiilor, descoperite pe teritoriul său în 1797 și 1889.

Studiul de față vizează epoca dacică clasică, concret sfîrșitul secolului II î.e.n.—I e.n., perioadă pentru care se constată o densă locuire în zona marcată mai ales de descoperirea în cursul timpului a circa 7 tezaure de monede și podoabe asociate cu monede din argint¹.

Descoperirile de epocă dacică² nu se limitează la cele ce vor fi prezente aici, ele întinzîndu-se pe principalele virfuri și platouri ale Măgurii Șimleului unde existau bune condiții de locuit, dar mai ales importante puncte strategice ușor de apărut.

Tema principală abordată o constituie locuirea civilă dacică identificată în urma a numeroase periegeze și mici acțiuni de salvare din care au rezultat materialele arheologice care o parte sînt publicate aici³. Perioada de maximă preocupare, în vederea îmbogățirii repertoriului descoperirilor de epocă dacică la Șimleu Silvaniei, au constituit-o anii 1989—1991, timp în care a fost recoltat un bogat material arheologic și s-a reușit identificarea unor noi puncte care vor face obiectul unor studii viitoare. Toate punctele investigate și valorificate de acest studiu se concentrează (fig. 62) la poalele și pe virful Dealului Cetate unde se pare că a existat o mică fortificație dacică din pămînt. Observațiile din teren au constatat prezența a două valuri din pămînt, concentrice, cu diametrele de 40, respectiv 75—80 m. Circumvalațiunea cu diametrul mai mic a fost reutilizată în evul mediu, peste planul acesteia construindu-se, în sec. XIV—XV, o incintă din piatră legată cu mortar. Cele două valuri sînt situate pe virful dealului și imediat sub acesta fiind mărginite de pante rezezi cu înclinație pînă la 45°. Dacă datarea acestor două elemente de fortificație este deocamdată incertă, aceea a altor două valuri de pămînt pare mai sigură. Este vorba de două valuri cu șanț în față care barează accesul spre mamelonul superior prin șaua de legătură cu celelalte dealuri ale Măgurii Șimleului. O investigare specială a acestor elemente de fortificație va fi prezentată cu o altă ocazie.

Comasarea locuirii civile dacice la poalele dealului Cetate este explicată prin rațiuni de ordin alît strategic cît mai ales privind optimele condiții de locuit pe văile care îl mărginesc și care se scurg în riul Crasna din apropiere. Astfel fortificația de pe dealul Cetate apare ca una de refugiu în caz de primejdie, dar insuficientă totuși, pentru protecția întregii comunități care trebuie că se refugia la izvoarele văilor pe care locuia.

¹ L. Mărghită, în *ActaMP*, 1977, 1, p. 75; S. Dumitrașcu, în *Sargeția*, 8, 1971, p. 52, nr. 36; idem, în *Crisia*, 1, 1971, p. 39—46; Székely Z., Materiale din campania de săpături arheologice din 1949, București, 1951, p. 43—74; E. Chirilă, și A. V. Matei, în *ActaMP*, 10, 1986, p. 95—118.

² Pentru istoricul cercetărilor și un prim repertoriu al descoperirilor de epocă dacică la Șimleu Silvaniei vezi A. V. Matei, în *ActaMP*, 1979, 3, p. 17—20, 23—25, 27—31, 38—40, cu toată bibliografia problemei la acea dată.

³ Mulțumim cu acest prilej tuturor acelorora care, cu fapta sau cu informații prețioase, ne-au sprijinit în acest demers.

Punctele cu descoperiri cercetate aici sînt în număr de 9 și vizează străzile Andrei Mureșanu⁴ (cu punctele 1, 2, 3, și 4), Cetății⁵ (cu punctul 5), Dunării⁶ (actualmente 1 Decembrie 1918, cu punctul 6), Libertății (cu punctul 7), Argeșului (cu punctul 8) și dealul Cetate⁷, mai precis vîrfurile și unele terase de pe pantele acestuia (fig. 62).

În continuare vom descrie fiecare punct cu descoperiri (vezi numerotarea de pe fig. 62).

Punctul 1: între ultimele două case de pe strada Andrei Mureșanu, la jumătatea distanței dintre acestea, în dreapta drumului forestier amenajat de buldozer (în direcția de urcare pe această stradă) a apărut un cuptor menajer profilat în peretele rezultat din amenajarea modernă a străzii (fig. 1 și 7). Cuptorul are în profil diametral de 0,90 metri, crusta groasă de 3—3,5 cm, fiind scobit în șistul cristalin al reliefului local. Lutuiala făcîntă a cuptorului este destul de consistentă și puternic arsă. Bolta lăsată uniform se află la 23 cm mai sus de vatra cuptorului, care a fost surprinsă la adîncimea de 1,64 m față de nivelul terasei antropogene la baza căreia a fost amenajată instalația menajeră. Descoperirea acestui cuptor în apropierea locuirii dacice de pe dealul Cetate și de la baza acestuia (fig. 62), sugerează o datare a descoperirii pentru perioada Latène tîrziu. Umplutura cuptorului este foarte modestă lipsind elemente de datare. Au fost descoperite fragmente mici de cărbune, pietre și nisip șistos.

Situarea la baza unei terase mărginită de două piraie, cît și contextul stratigrafic (accesul la gura cuptorului dinspre actualul drum spre dealul Cetate dinspre strada Andrei Mureșanu) sugerează ideea că drumul antic spre fortificația de pe dealul Cetate trecea și pe lîngă terasa respectivă cu cuptorul de la baza ei.

Punctul 2: este situat în perimetrul gospodăriei cu nr. 35 de pe strada Andrei Mureșanu. Condițiile speciale obiective ne-au împiedicat să face observații de amănunt, mărginindu-ne la o acțiune de salvare a materialelor arheologice oferite de situl identificat⁸. Este vorba de resturile unei locuințe dacice adîncite, situată pe o terasă a văii care curge în imediata apropiere (acum cu un debit fluctuant) la o diferență de nivel de circa 4 m mai jos (fig. 2 și 2a). Umplutura locuinței se caracterizează prin straturi de arsură, ceramică fragmentară cu puternice urme de ardere secundară (fig. 3—6, 8—20), oase de animale mai mult sau mai puțin arse, chirpici, cărbune, etc.

În apropierea acestei terase, păstrată parțial, mai există și alte astfel de amenajări umane, pe una din acestea descoperindu-se cîteva fragmente ceramice dacice printre care și un fragment de creuzet puternic vitrifiat.

Punctul 3 a fost identificat pe strada Andrei Mureșanu nr. 13, lateral-stînga (în direcția de urcare pe stradă) la circa 20 m de cursul văii care curge azi la o diferență de nivel de circa 3—4 m mai jos față de descoperirea arheologică (fig. 62). Aceasta a fost ocazionată de lucrări de amenajare a unor anexe gospodărești realizate prin îndreptări și terasări în panta dealului, care au afectat stratul de locuire dacică. Din pămîntul excavat au fost recoltate fragmente ceramice dacice lucrate cu mîna (fig. 21—25) și la roată, fragmente mari de lipitură de vatră și

⁴ Periegeze efectuate în anul 1989 (16. apr., 13, 14 iun., 29, 30 sept, 20, 22 oct., 10, 11 nov., 22 dec.), 1990 (24 febr., 17 martie, 30 apr. 1 mai, 10 iun.), 1991 (26 martie, 11 iun.), 1992 (7 martie).

⁵ Materialele achiziționate provin de la fam. I. Tulbure, str. Cetății, nr. 22, căruia îi mulțumim pe această cale.

⁶ Material recoltat în periegeze din anul 1990 (4, 23, 25—27, febr, 1, 2, 17 martie, 27, 28 apr., 12 mai, 27 iun., 21 iul., 17, 20 sept, 31 oct.), 1991 (26, 31 martie, 1, 2, 4, 12 14 apr., 9, 10 mai, 4—6, 22, 26 iun., 8, 26, 28—31 iul., 24, 29, 30 aug., 15, 21, 25 oct.).

⁷ Materiale recoltate în periegeze din 1988 (16 sept., 21 oct., 5 nov.) 1989 (4, 24, 29 ian., 6 febr., 23, 25, 26 martie, 14, 16, 26 apr., 28 mai, 13—15 iun., 3 iul., 6, 14 aug., 1, 20 sept., 10 nov., 22 dec.), 1990 (1, 24 febr., 6, 16, 25 martie, 1, 28 apr., 10, 24 iun., 8, 22 iul., 5 sept., 5 oct., 2, 22 nov.), 1991 (3 ian, 26 martie, 11 iun., 7 iul., 8 sept., 2 nov., 26 dec.), 1992 (3 ian., 3, 15 febr., 7 martie).

⁸ Descoperirile s-au efectuat și cu sprijinul d-lui Nagy Al. proprietarul locuinței nr. 35, căruia îi mulțumim pentru sprijin.

chirpici, oase arse, etc. A fost identificată o vatră de foc la baza îndreptărilor moderne, la adâncimea de 2,60 m, într-un șanț lat de 0,5 m. În acest șanț vatra a fost surprinsă pe o lungime de 1,5 m fiind construită direct pe stînca locală îndreptată. Modalitatea de realizare este tipică, vatra fiind amenajată printr-o lipitură din lut așezată pe un pat din pietre mici de rîu sau bucăți de șist cristalin. Grosimea acestei vetre bine arse este de 5 cm. Indicii pentru descoperirea unor urme de locuință nu există.

Punctul 4: descoperirile în acest loc au fost efectuate empiric în 1979 în timpul amenajărilor ocazionate de canalizarea văii care străbate întreaga stradă Andrei Mureșanu (fig. 62). Lipsesc astfel observații stratigrafice, materialele fiind recoltate din pămîntul excavat cu prilejul săpării canalului. Ceramica descoperită (fig. 27, 29—31) aparține probabil unei locuiri dacice, fiind situată în imediata apropiere a punctului 3 cu descoperiri.

Punctul 5 este situat pe strada Cetății nr. 22 (fig. 62) unde au fost descoperite resturile unei locuiri dacice, stratul de cultură atîngînd grosimi de 0,60—0,80 m⁹. Materialele recoltate au fost donate Muzeului de Istorie și Artă Zalău în 1979, cele publicate aici fiind descoperite în 1986 în același loc (fig. 26, 28, 32—34).

Punctul 6 a fost semnalat în primăvara anului 1990, cînd lucrări de construcție au afectat, prin săparea adîncă a fundațiilor, două straturi de locuire dacică cu grosimi de 20—50 cm, situate la o adîncime de 3—3,5 m. Punctul pe care au apărut aceste descoperiri este un con de dejecție rezultat din depunerile văii Ciorgăului, care străbate strada Argeșului și se vărsa în rîul Crasna prin două piraie între care s-a format un trunghi de aluviuni cu o diferență de nivel mai mare decît terenul din jur. Tot pe acest con de dejecție s-a construit mai tîrziu și cetatea feudală ca dovadă a poziției dominante și avansate în valea Crasnei a locului în discuție (fig. 62).

Muzeul de Istorie și Artă Zalău a efectuat săpături de salvare în perimetrul afectat de șantierul de construcții trasînd trei casete. Nu a fost identificat nici un complex închis decît o groapă rituală din epoca bronzului. Din săpătură au fost recoltate materiale arheologice dacice aflate în poziția secundară. Materialele publicate aici provin din periegheze efectuate în acest punct înainte și după terminarea cercetărilor arheologice sistematice (fig. 35—61, 77, 79—81, 88—90).

Tot în acest punct, în urma săpării altor fundații, au fost identificate 5—7 gropi dacice, dintre care una a fost golită sistematic, iar din alte două au fost recoltate materialele arheologice după ce au fost afectate de excavator¹⁰. După toate probabilitățile este vorba de un cîmp de gropi rituale dacice.

Punctul 7 a oferit un material arheologic mai sărac, ceramică lucrată cu mîna (fig. 78) și la roată, dar condițiile specifice au împiedicat efectuarea unor observații pertinente. Materialele au fost descoperite într-o periegheză efectuată în anul 1985, peste drum de actuala Primărie unde s-au construit cîteva blocuri de locuințe (fig. 62).

Punctul 8: de pe strada Argeșului nr. 44 (fig. 62) provin materiale ceramice dacice donate în anii trecuți Muzeului de Istorie și Artă Zalău. Tot de aici provine și o căniță dacică lucrată la roată, dintr-o pastă fină cenușie, arsă inoxidant foarte bine și ornamentată cu benzi verticale lustruite (fig. 82)¹¹.

Punctul 9 vizează virful dealului Cetate și pantele sud-estice ale acestuia cultivate cu viță de vie (fig. 62). Materialele publicate provin din periegheze, fiind recoltate din vilele din apropiere mai ales primăvara și toamna. Descoperirile sugerează o locuire intensă în imediata apropiere a fortificației dacice și în interiorul acesteia. Prezentul studiu valorifică o mică parte a materialului recoltat și acela doar din cercetări perieghetice (fig. 62—76, 83—87). De remarcat sînt o căniță lucrată la roată din pastă fină cenușie, ornamentată cu benzi oblice lustruite (fig. 83) și o cătuie cu o toartă (fig. 84). Imediat sub valul mare circular din pămînt, de pe mamelonul superior al dealului, a fost descoperit un fragment de brătară (sau inele de împlă) confecționat din fir și tablă de bronz (fig. 92). Lipsesc ana-

⁹ A. V. Matei, *op. cit.*, p. 19, 20.

¹⁰ Prelucrarea complexelor cercetate și investigarea celor rămase intacte este în curs de desfășurare.

¹¹ Aduc mulțumiri fam. T. Șonca care a descoperit și donat aceste materiale.

logiile pentru epoca bronzului, contextul arheologic îndemnând la o datare a piesei în epoca Latène târzie dacică.

În apropierea piesei descrise înainte, la S—E de virf a apărut o fibulă, deosemena din bronz (fig. 91). Piesa face parte din tipul „Distelfibeln” și este databilă în primul secol al imperiului roman¹². Credem că nu greșim datind fibula în secolul I e.n., eventual în a doua jumătate a acestuia.

În cele ce vor urma, vom încerca o analiză a materialelor arheologice descoperite în cele nouă puncte, materiale publicate aici. Categoria cea mai largă a descoperirilor este reprezentată de ceramică.

Ceramica dacică de la Șimleu Silvaniei este lucrată cu mâna și la roata olarului. Prima categorie ocupă 80% din totalul fragmentelor publicate (fig. 4, 5, 8—10, 14—43, 49—60, 63—67, 69, 71—81, 84—86, 88, 90), fiind confecționată dintr-o pastă semifină, aleasă cu destulă grijă dintr-un lut frământat cu nisip și sistos conținând multă mică. Predomină ceramica arsă oxidant (86,8%), dar o parte din totalul ceramicii lucrate cu mâna (13,2%) este arsă inoxidant (Fig. 9, 27, 30, 40, 49, 73, 77, 81, 85). Un mare număr de fragmente (59,1%) prezintă urme de ardere secundară (fig. 4, 5, 9, 10, 14—20, 23—26, 28, 29, 31—34, 38, 41, 51—60, 63—66, 72—76, 78, 80, 84, 88, 90).

Categoriile acestei ceramicii cuprinde aproape toate formele cunoscute:

- a) străchini, castroane (fig. 39, 49, 67=4,4%).
- b) creuzete (fig. 75=1,4%).
- g) oale — buze (fig. 8—10, 16, 27—30, 37, 38, 40, 41, 50, 81=20,5%).
- c) fusaiole (fig. 71=1,4%).
- d) cătui ornamentate (Fig. 26, 84=2,9%) și neornamentate (fig. 60, 63—66 72, 74=10,3%).
- e) chiupuri — buze (fig. 18, 22, 42, 43=5,8%).
- funduri (fig. 23, 59=2,9%).
- f) cupe, fructiere (fig. 21, 69, 76, 85, 86=7,3%).
- pereți ornamentați (fig. 4, 5, 17, 19, 20, 24, 25, 33—35, 77—80, 88, 90=23,5%).
- funduri—simple (fig. 14, 15, 31, 51—55, 58=13,2%).
- profilate sau ornamentate (fig. 32, 36, 56, 57=5,8%).

Cea din urmă categorie prezintă 4 variante în funcție de forma buzei vasului și de modalitatea de realizare a acesteia:

- a) buze evazate spre exterior (fig. 27—30, 37, 38, 40, 41, 81)
- b) buze cu muchia rotunjită (fig. 8, 16, 27, 28, 37, 81).
- c) buze cu muchia tăiată drept (fig. 10, 29, 30, 40, 41)
- d) buze cu profilaturi (fig. 38)

Ornamentele ceramicii lucrate cu mâna ocupă un spectru larg caracteristic perioadei dacice clasice:

- a) buton cu alveole digitale pe peretele vasului imediat sub buză sau mai jos (fig. 17, 30)
- b) brîu alveolar aplicat în relief
- sub buză (fig. 33, 34)
- pe curbura maximă a vasului (fig. 5, 25, 38, 78, 88).
- c) alveole digitale pe fundul vasului în interiorul acestuia (fig. 36)
- d) brîuri de alveole incizate sub buză cu un obiect ascuțit (fig. 37, 41, 81)
- e) brîu crestat — pe buză (fig. 26)

— aplicat pe pereții vaselor în benzi duble sau ramificate (fig. 24, 79, 84)

- f) ornament liniar incizat
- cu pieptenele în benzi verticale sau curbe (fig. 77, 80)
- motiv ondulat (fig. 8, 90)
- cu linii curbe neordonate (fig. 4, 20)
- motiv „în brăduț” (fig. 29)

¹² La Kovrig Ilona, *Diss Pann.*, II, 4, 1937, p. 13—14, fig. XXIX/11, fibula își găsește analogii perfecte. În castrul de la Hülffingen (Germania) astfel de fibule au apărut asociate cu monedă de la Nero și cu terra sigillata timpurie dinaintea de Claudius.

g) ornamente combinate

— motiv ondulat incizat cu butoni cu alveole (fig. 16, 19)

— briu crestă cu buton conic (fig. 35)

— buton cu alveole și linii incizate oblice (fig. 10)

— briu de alveole incizate și linii ondulate incizate (fig. 28)

Cea de-a doua categorie ceramică este ceramica lucrată la roată dintr-o pastă fină, bine frământată și arsă uniform. (fig. 3, 6, 11—13, 44—48, 61, 68, 70, 82, 83, 87, 89). Culoarea predominantă este cenușie (16 fragmente arse inoxidant=94%), un singur fragment având culoarea cărămizie (fig. 87=6%, ardere oxidantă incompletă). Cîteva fragmente prezintă urme de ardere secundară (fig. 3, 11—13=24%).

Tipurile de vase întîlnite în cadrul ceramicii lucrate la roată sînt:

a) căni, urcioare (fig. 6, 48, 61, 89=24%)

b) cănițe, cești (fig. 3, 82, 83=17%)

c) cupe, fructiere — buze (fig. 11, 12, 44—47, 87=35%)

— picioare (fig. 13, 68, 70=24%).

Ornamentele întîlnite sînt de obicei realizate prin iustruire pe buze de fructieră sau cupe (fig. 45) și pe peretele vasului, sub buză, prin benzi verticale, orizontale sau oblice (fig. 48, 82, 83). Mai sînt întîlnite profilaturile picioarelor de sprijin ale cupelor și fructierelor (fig. 13, 68, 70). Într-un singur caz s-a întîlnit procedeul perforării buzei unei fructiere, probabil în scopul agățării acesteia și în nici un caz al reparării ei (fig. 44).

Cercetarea de față este departe de a epuiza întreaga problemă referitoare la locuirea dacică din zona Depresiunii Șimleului. S-a încercat localizarea așezării civile dacice de care sînt legate toate fortificațiile și tezaurele descoperite, localizare care impune o continuă investigație a unei zone care promite mult din punct de vedere arheologic.

Fără a avea pretenția de a fi rezolvat definitiv întregul set de întrebări legate de localizarea anticei Dacidava¹³, menționate de Ptolemeu, autorul consideră utilă prezentarea unor studii preliminare unei cercetări arheologice sistematice care pot, mai mult sau mai puțin să susțină ipotezele enunțate în acest prim studiu.

POP HOREA

OBSERVATIONS UPON THE ARCHAEOLOGICAL TOPOGRAPHY FROM ȘIMLEU—SILVANIEI. DACIAN CIVIL SETTLEMENTS.

(Summary)

Being well — known in the historical literature, because of the many discoveries of currency treasures and silver jewelry from the late Latène epoch, Șimleu-Silvaniei represented a very favourable microclimate to the human living in any historical periods.

The present research wanted to identify, through archeological investigations on surface, the vestiges of the Dacic civil settlements which were recently recognized as the antic "Dacidava" mentioned by Ptolemeu.

The discoveries were concentrated on the hill "Cetate" and at the foot of the hills and down on the hills, there are dated for the end of the 2nd century B.C. — 1st century A.D.

¹³ S. Dumitrașcu, *op. cit.*, p. 39—46.

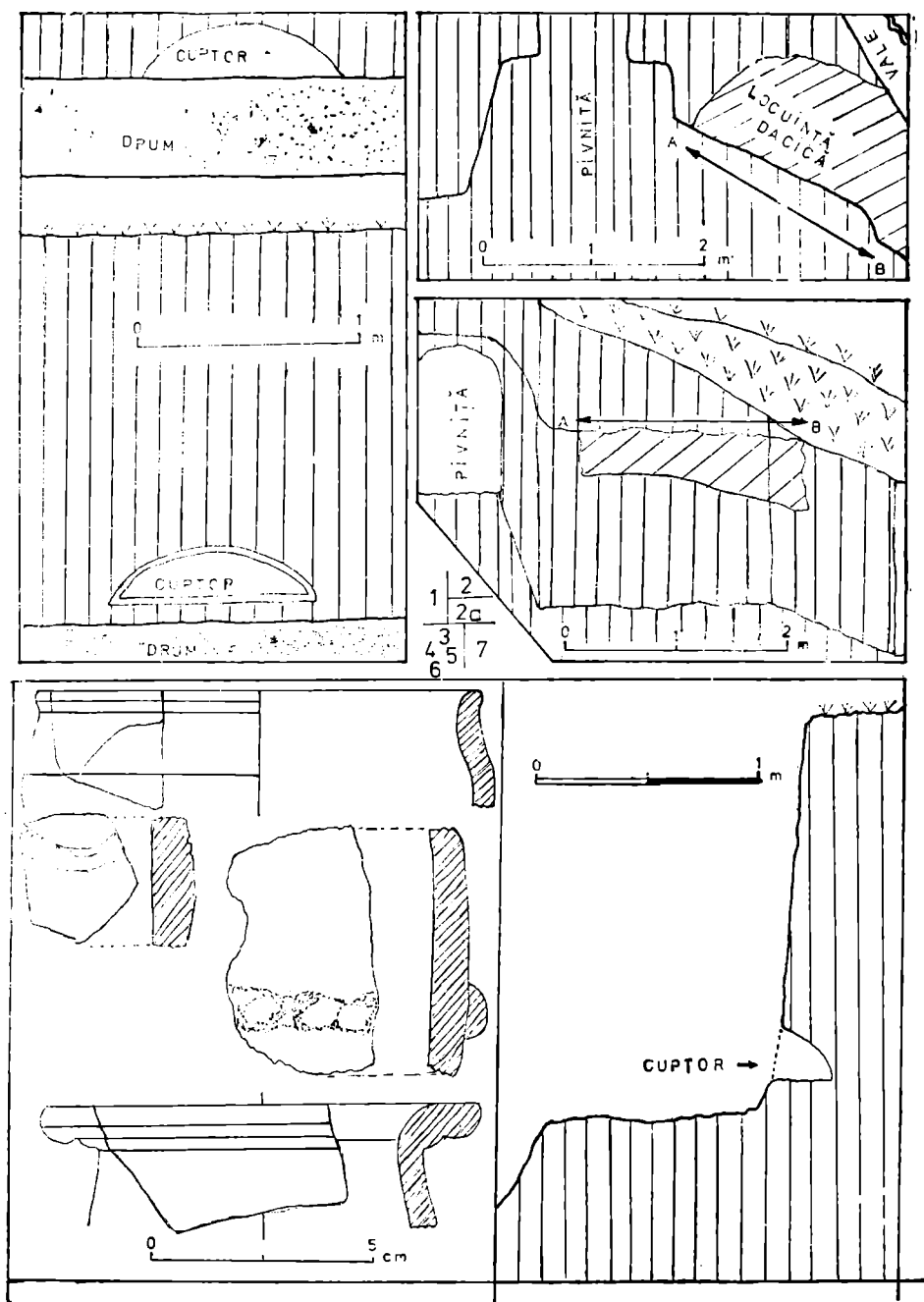

Fig. 1, 7. str. Andrei Mureșanu, cuptor dacic: plan, profil frontal și secțiune.

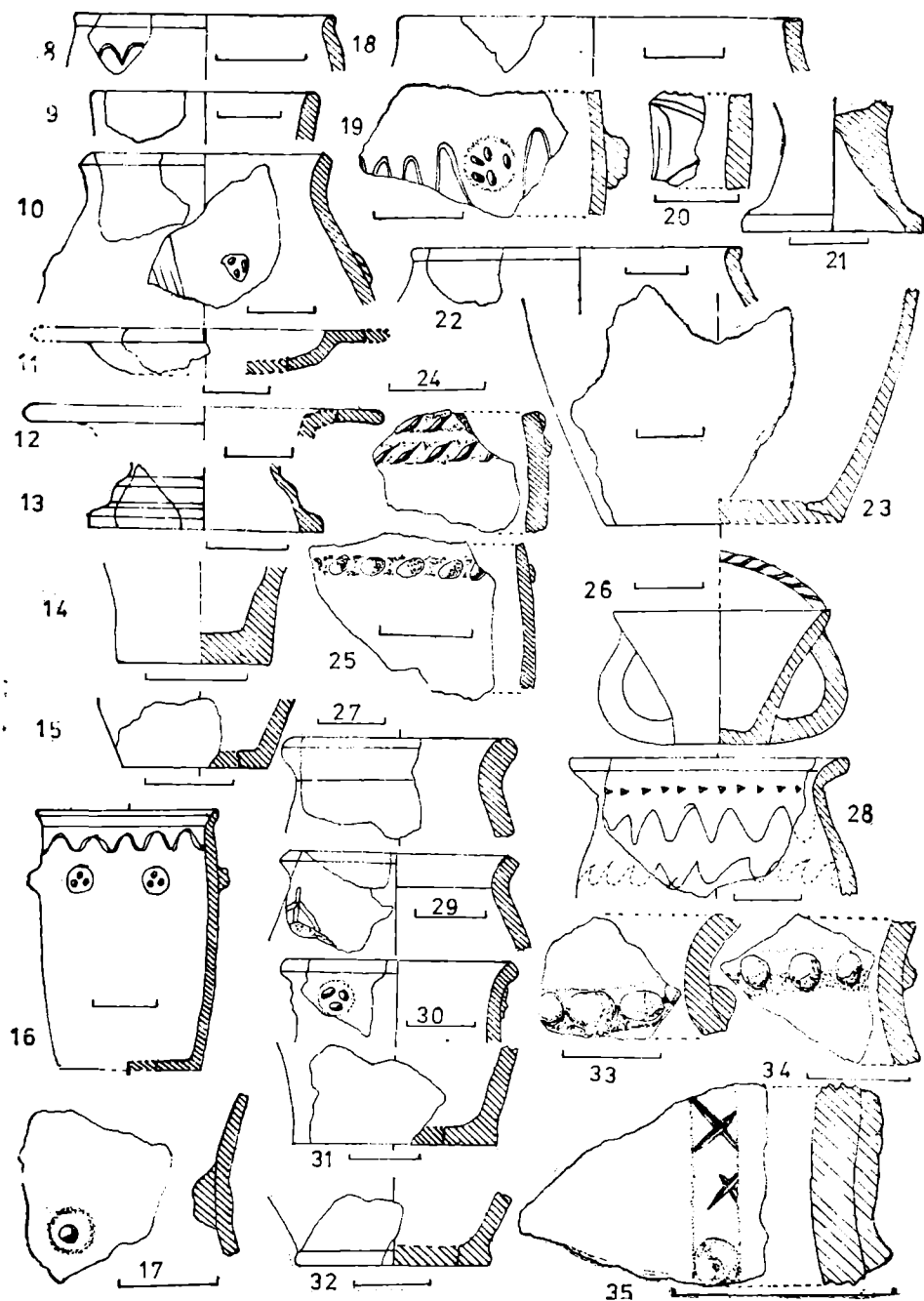

Fig. 2, 2a, str. Andrei Mureșanu nr. 35: planul și profilul aproximativ al sitului arheologic.

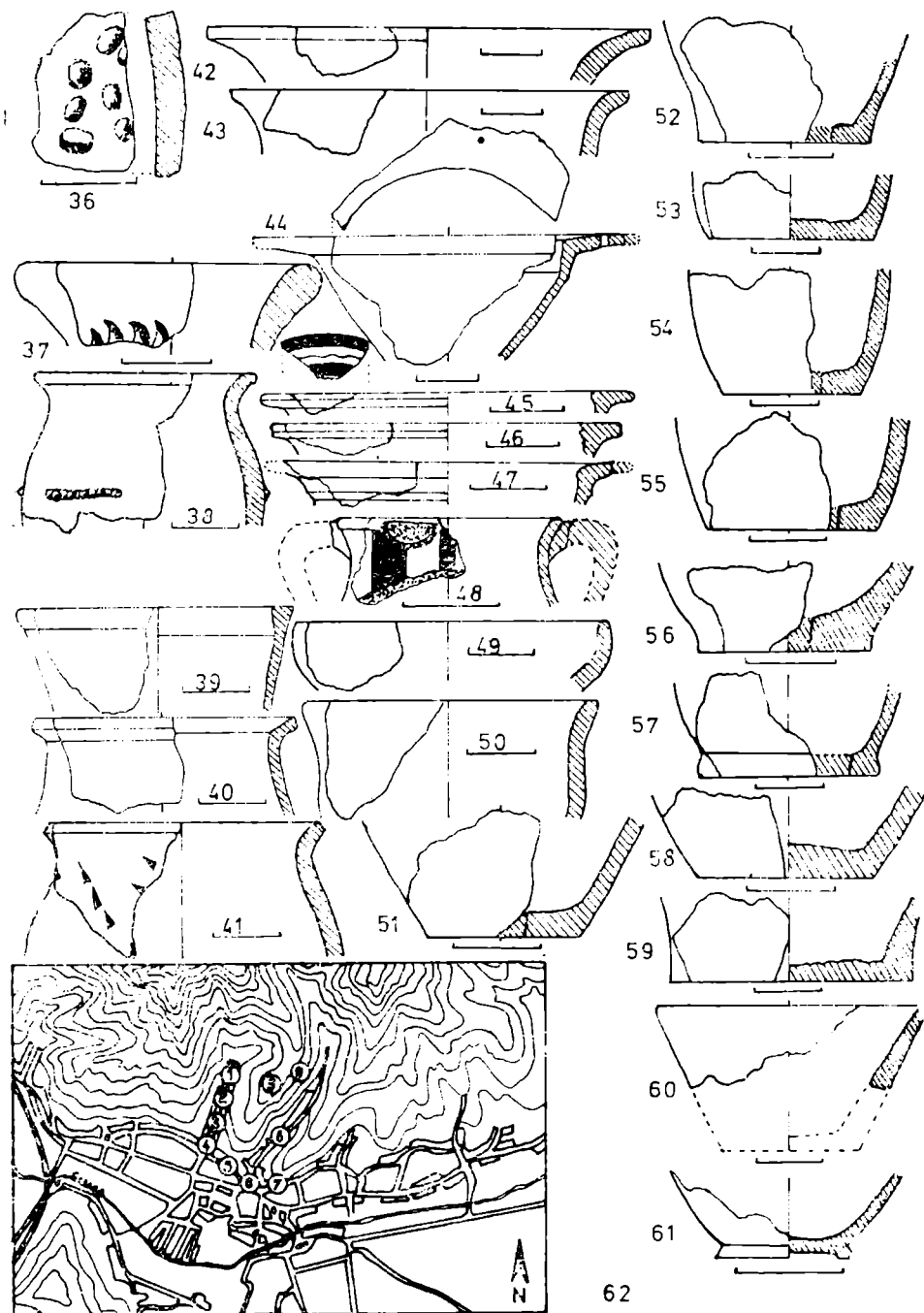
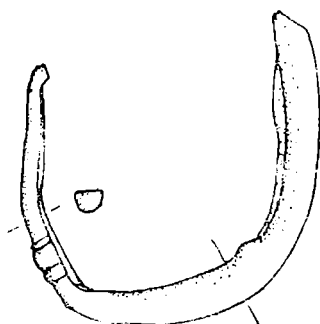
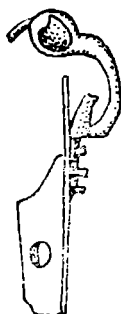
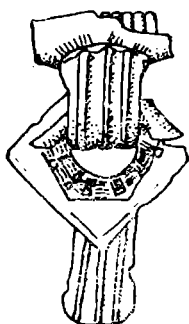
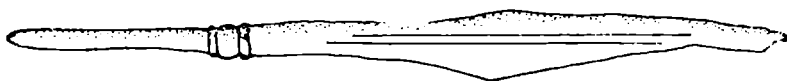
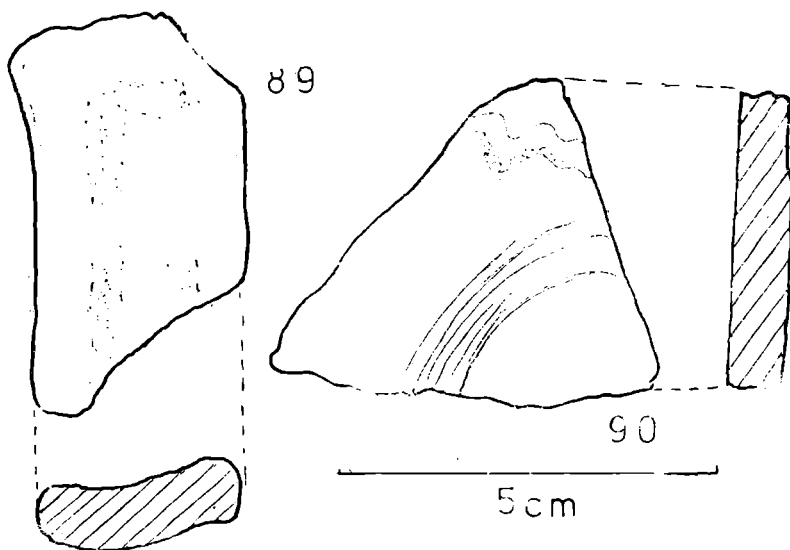

Fig. 62. Harta cu punctele cu descoperiri de epocă dacică de pe teritoriul orașului Șimleu Silvaniei.

91

92

6

Fig. 91, 92. Dealul Cetate: fibulă și fragment de brățară (sau inel de tâmplă), din bronz.

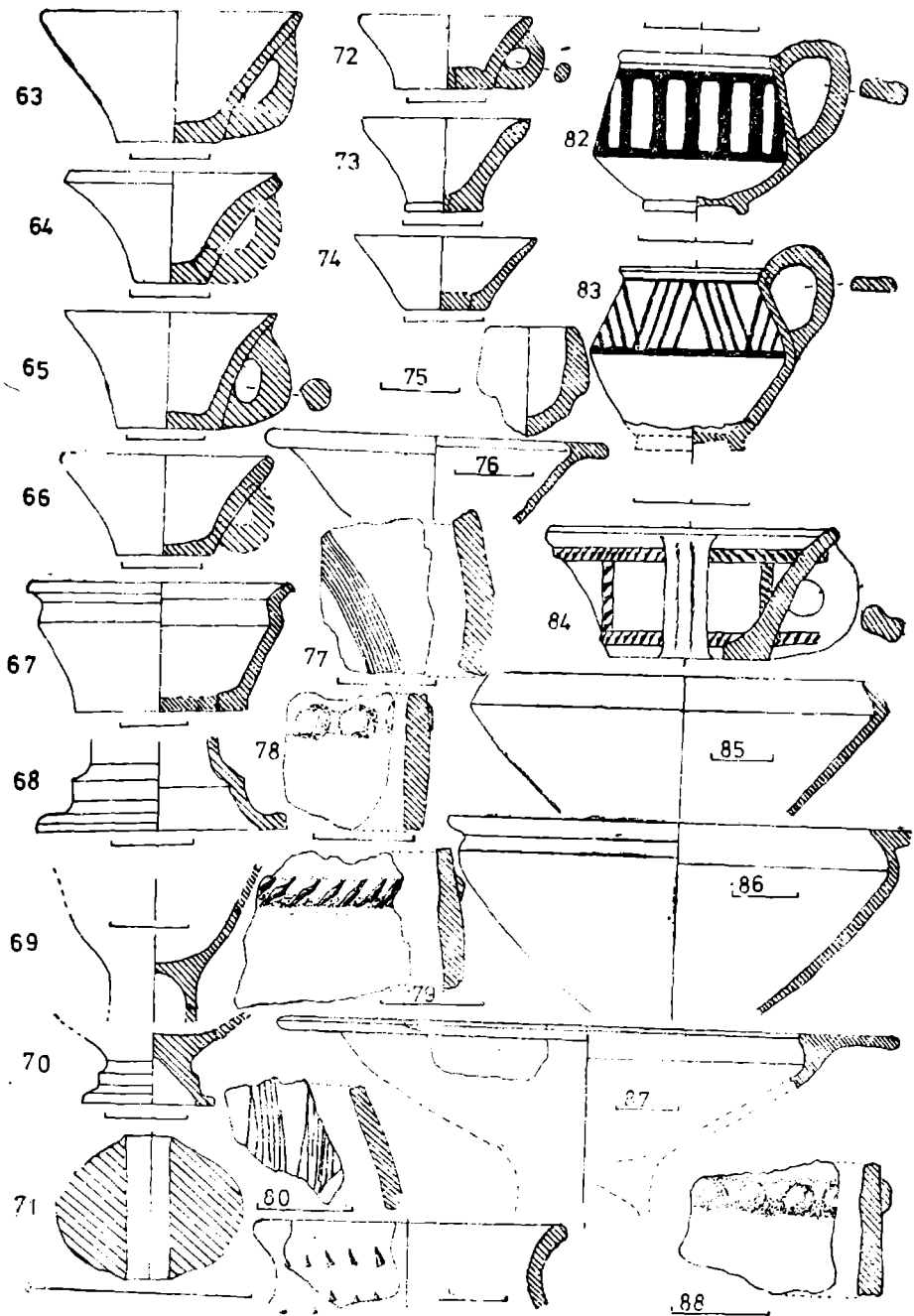

Fig. 3-61, 63-90: ceramică dacică de la Șimleu Silvaniei